

Степан КАЧАРАБА:

Михайло Кріль. *Історія Словаччини*.

Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. 264 с.

Оновлення системи освіти в сучасних умовах, її орієнтація на світові стандарти неминуче вимагають створення різноманітної літератури навчально-методичного характеру, нового покоління підручників і посібників, передовсім із соціально-гуманітарних дисциплін. Нові історичні реалії, геополітичні зміни у Центрально-Східній Європі, які наступили з кінця ХХ ст., показали, що українські версії історії народів цього регіону, наших найближчих сусідів, практично відсутні. За таких умов постало питання про спеціальні видання для підготовки майбутніх фахівців. Звичайно, подібні роботи не можуть бути написані за короткий час. За змістом вони покликані акумулювати досягнення історіографії, виокремити найважливіший матеріал, який би рельєфно показав особливості історичного процесу того чи іншого народу впродовж віків.

З цього погляду вигідно відрізняється запропонований навчальний посібник доктора історичних наук, професора ЛНУ імені Івана Франка М. М. Кріля “Історія Словаччини”. Підставою для його написання став одноіменний вузівський курс, який він читає вже більше десяти років для студентів-словаків, а також лекції з історії слов’янських країн для студентів історичного факультету. Складність підготовки даного посібника виявилася в тому, що потрібно було показати словацьку історію в умовах майже тисячолітньої бездержавності, підкреслити той словацький національний дух, який не дозволив маленькому народу зникнути в лабіринтах історії.

У вступній частині автор зазначив, що при підготовці своєї праці він використав передусім досягнення словацької історіографії, зокрема тієї, яка з’явилася протягом останніх 15 років. Структурно у навчальному посібнику виділені окремі розділи, в яких висвітлюються особливості історії народу в додержавний період, у складі Угорщини, Чехословаччини, в умовах державної незалежності. Окремо подані сюжети з історії культури у кожний із названих періодів.

Перший розділ – “Земля і країна” – вводить читача у словацьку проблематику. Автор подає фізико-географічну характеристику Словаччини, звертає увагу на політико-правовий статус країни, характеризує демографічну ситуацію тощо. У другому розділі, який має назву “Етнополітичні процеси у Словаччині в давнину (до кінця VIII ст.)”, йдеться про етнічний склад населення протягом IV–I тис. до н. е., розглядається скіфська та кельтська присутність, взаємини з Римською та Візантійською імперіями. Окремі сторінки стосуються проникнення слов’янських племен у Центральну Європу і на територію Словаччини зокрема. Третій розділ присвячено Великоморавській державі, у складі якої були й словацькі території (Нітранське князівство).

Поява угорських кочовиків у Центральній Європі в IX ст. обумовила нову геополітичну ситуацію в регіоні. Утворилося Угорське королівство, у складі якого опинилися словацькі землі. Цей період словацької історії автор посібника розглядає у четвертому розділі (“У складі Угорського королівства. XI ст. – 1526 р.”) під кутом зору встановлення угорського панування, внутрішньополітичної боротьби та соціально-економічних змін.

Наступний розділ – “Під владою Габсбургів. Друга чверть XVI ст. – 70-ті рр. XVIII ст.” – присвячено складним тогочасним суспільним процесам. Читач має змогу

дізнатися про суспільство Словаччини тієї доби, реформаційні рухи, наступ Контр-реформації, особливості політики т. зв. освіченого абсолютизму, зокрема в соціально-економічній сфері.

Багато уваги приділено питанням розвитку культури від найдавніших часів до кінця XVIII ст.: словацька писемна і розмовна мова, освіта, наукові знання, література, музика, театр, образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво, архітектура. У цій частині роботи М. М. Кріль робить висновок, що саме досягнення у культурній сфері стали тим фундаментом, на якому формувалася епоха національного словацького Пробудження. Ці процеси розглянуті в наступному розділі, у якому йдеться про соціально-економічний розвиток і культурно національний рух останньої чверті XVIII ст. – 40-х рр. XIX ст., добу революції 1848–1849 рр., формування перших словацьких національних політичних і державотворчих програм.

У восьмому розділі викладено матеріал про словацький національний рух у 1850–1914 рр., показано умови політичного розвитку словаків в умовах посиленої мадяризації, звернено увагу на диференціацію національних сил, розглянуто соціально-економічні зміни. Окремою частиною виділена культура другої половини XIX – початку XX ст. Словацьке суспільство в роки Першої світової війни розглянуто в окремому розділі крізь призму внутрішньої програми дій словацьких політиків, діяльність словацької політичної еміграції, словацько-чеської політичної співпраці тощо.

Насиченість фактичного матеріалу характерна для одинадцятого розділу – “Словаччина у політичній системі Першої Чехословацької республіки”. Тут М. М. Кріль акцентує увагу на проблемах словацької державності 1918–1919 рр., намаганнях словацьких національних лідерів вибороти для словаків політичну автономію, як це передбачали словацько-чеські угоди 1915 і 1918 років.

У розділі “Роки Другої світової війни” показана історія становлення Словацької держави в 1919–1940 рр., її зовнішня та внутрішня політика, форми та ідеологія національного руху Опору, організація управління на звільнених від нацистів територіях наприкінці 1944 – на початку 1945 р., відновлення Чехословацької республіки.

Суспільно-політичні процеси на території Словаччини 1945–1992 рр. склали окрему частину навчального посібника М. М. Кріля. Тут автор звернув значну увагу на державно-політичне становище перших повосенних років, обмеження політичної автономії словаків, національне життя в умовах тоталітарної системи. Окремо виділено проблеми, пов’язані з тогочасною культурою, а також розвитком словацького суспільства після демонтажу тоталітарної системи в 1989 р.

В останньому розділі зроблено спробу розглянути актуальні проблеми словацького суспільства в часи незалежної Словацької республіки, починаючи з 1993 р. до сучасних подій. М. М. Кріль охарактеризував суспільно-політичні процеси, національне питання і релігійно-конфесійну ситуацію в країні, економічні перетворення. Окремим параграфом виділено зовнішньополітичні пріоритети словацького уряду та його український вектор. Завершують посібник хронологічний виклад найважливіших подій зі словацької історії та перелік вибраних джерел і літератури, що стосуються Словаччини.

Поданий матеріал добре сепаровано, в міру насичено фактичним матеріалом, іменами історичних і культурних діячів та окремими датами. М. М. Кріль зумів вдало узагальнити досягнення історичної словакістики і подати цілісну картину історії словаків від найдавніших часів до наших днів. Варто також підкреслити той факт, що це

перша така праця, підготовлена українським автором. Вона написана легким і зрозумілим стилем, буде корисною не лише в навчальному процесі. Її охоче прочитають усі, хто цікавиться історію сусідніх народів, працівники туристичних фірм, туристи. На жаль, ця книжка, що вийшла накладом 400 примірників, уже стала бібліографічною рідкістю, і придбати її в торговельній мережі практично неможливо. Це дозволяє сподіватися на її повторне і доповнене видання.

Stepan KACHARABA:

Mykhailo Kril. *Istoriya Slovachchyny.*

Lviv: Vyd. tsentr LNU im. Ivana Franka, 2006. 264 s.

Стаття надійшла до редколегії 3.04.2008

Прийнята до друку 10.04.2008